

Troms og Finnmark fylkeskommune
Romssa ja Finnmárkku fylkkagielda
Tromssan ja Finmarkun fylkinkomuuni

Vedlegg I

Dokumentasjon «Krigsfangeleir»

Askeladden ID 174603, enkeltminne-ID 1-59

Historiske Trondenes

Foto forside: Bård Andreassen © Riksantikvaren

Når annet ikke er oppgitt:

Foto: Dag Magnus Andreassen, og Marit Reiersen Troms og Finnmark fylkeskommune

Dokumentet er basert på rapport fra Lars Erik Narmo: «*Russefangeleiren*» på Trondenes.
Arkeologisk registrering som grunnlag for forslag om vedtaksfredning

Innhold

Innledning.....	4
Registrering av kulturminner i felt	5
Monument- minnesmerke Askeladden ID 174603-1	6
Avfallsdynger. Askeladden ID 174603-2 og -53	6
Brønner. Askeladden ID 174603 -3, -36, -37 og -52.....	6
Brakkefundament av verksted/lager elektrisk installasjon. Askeladden ID 17603-4.....	6
Brakkefundament av verksted/lager elektrisk installasjon. Askeladden ID 17603-4.....	6
Brakkefundament. Askeladden ID 174603-5	6
Bergskjær/jordvoll. Askeladden ID 174603-6	6
Brakkefundament av lager/verksted. Ask Askeladden ID 17603-7	6
Trapp, steintrapp. Askeladden ID 174603-9, -10 og -24.....	6
Brakkefundament av fangebrakke. Askeladden ID 174603-8.....	6
Trapp, steintrapp. Askeladden ID 174603-9, 10 og 24	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-11	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-12	6
Brakkefundament. Askeladden ID 174603-13	6
Fundament finnetelt. Askeladden ID 174603-14 og -15.....	6
Betongsåler til latriner. Askeladden ID 174603-16, -17 og -29	6
Tuft (mulig vaktbu). Askeladden ID 174603-18.....	6
Fundament etter vakttårn. Askeladden ID 174603-19.....	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-20	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-21	6
Fylling/inngangsparti. Askeladden ID 174603-22	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-23	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-25	6
Brakkefundament etter kjøkken. Askeladden ID 174603-26	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-27	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-28	6
Fundament etter tilbygg. Askeladden ID 174603-30	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-31	6
Røys av tegl. Askeladden ID 174603-32.....	6
Tuft etter tilbygg. Askeladden ID 174603-33	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-34	6
Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-35	6
Fundament tilbygg til brakke. Askeladden ID 174603-38	6
Brakkefundament. Askeladden ID 174603-39	6
Brakkefundamenter, leiradministrasjon. Askeladden ID 174603 -40, -41, -42, -43 og -44.....	6
Fundament etter vakttårn. Askeladden ID 174603-45 og -46	6
Fundament etter vakttårn. Askeladden ID 174603-47.....	6
Fundament etter finnetelt. Askeladden ID 174603-48, -49 og -50.....	6
Ruin etter «Russekirka». Askeladden ID 174603-51	6
Leirstier. Askeladden ID 174603-54, -57, -58 og -59.	6
Apellplass. Askeladden ID 174603-55.....	6
Gravplass 1945. Askeladden ID 174603-56.....	6

Innledning

Krigsfangeleiren ligger 200 meter NØ for Trondenes middelalderkirke. Leiren har ligget nærmest urørt siden den ble brent 4. juli 1946, med unntak av sørvestre hjørnet av leiren som er dekket av et massedeponi. Strukturene er godt synlig på overflaten. Det er usikkert hvem som bygde leiren

De første sovjetiske krigsfangene kom trolig til Trondenes i oktober 1941. Det er usikkert eksakt når leiren ble bygget, men den registrerte leiren er trolig etablert senest høsten 1942. De første fangene bodde sannsynligvis i midlertidige leire. Det er også mest trolig at fangeleiren ble bygget av sovjetiske krigsfanger. Høsten 1942 og våren 1943 var leiren underdimensjonert med minst 3 fangebrakker og en latrine i forhold til et fangetall mellom 1103 – 1287 personer. Leiren var imidlertid fullt utbygget til denne kapasiteten i løpet av sommeren 1943. Deretter, engang i perioden mellom mars og oktober 1944, ble leiren vesentlig redusert i areal. I nordøstre enden av leiren ble ledige fangebrakker ombygget til annet formål. I sørvestre halvdel ble ledige brakker stående tomme, dels også revet.

Figur 1. Skråbilde av fangeleiren for de sovjetiske krigsfangene tatt etter fredsslutningen 1945. Fotoarkiv: TD.F-12354

Figur 2. Brenningen av krigsfangeleiren 4. juli 1946. Fotoarkiv: TD.F-12675

Foruten minnestøtta over omkomne krigsfanger 1941 - 1945 på gravplassen ved kirken, har selve leirområdet vært utilgjengelig på grunn av tett vegetasjon - krattskog av gamle seljetrær og bringebærkjerr. De senere år har Sør-Troms Museum drevet framrydding av kulturminnene. Ryddeprosjektet videreføres og inngår som del av tilrettelegging av området. Planen omfatter blant annet en gangvei med universell utforming gjennom leiren fra gravplassen/minnestøtta.

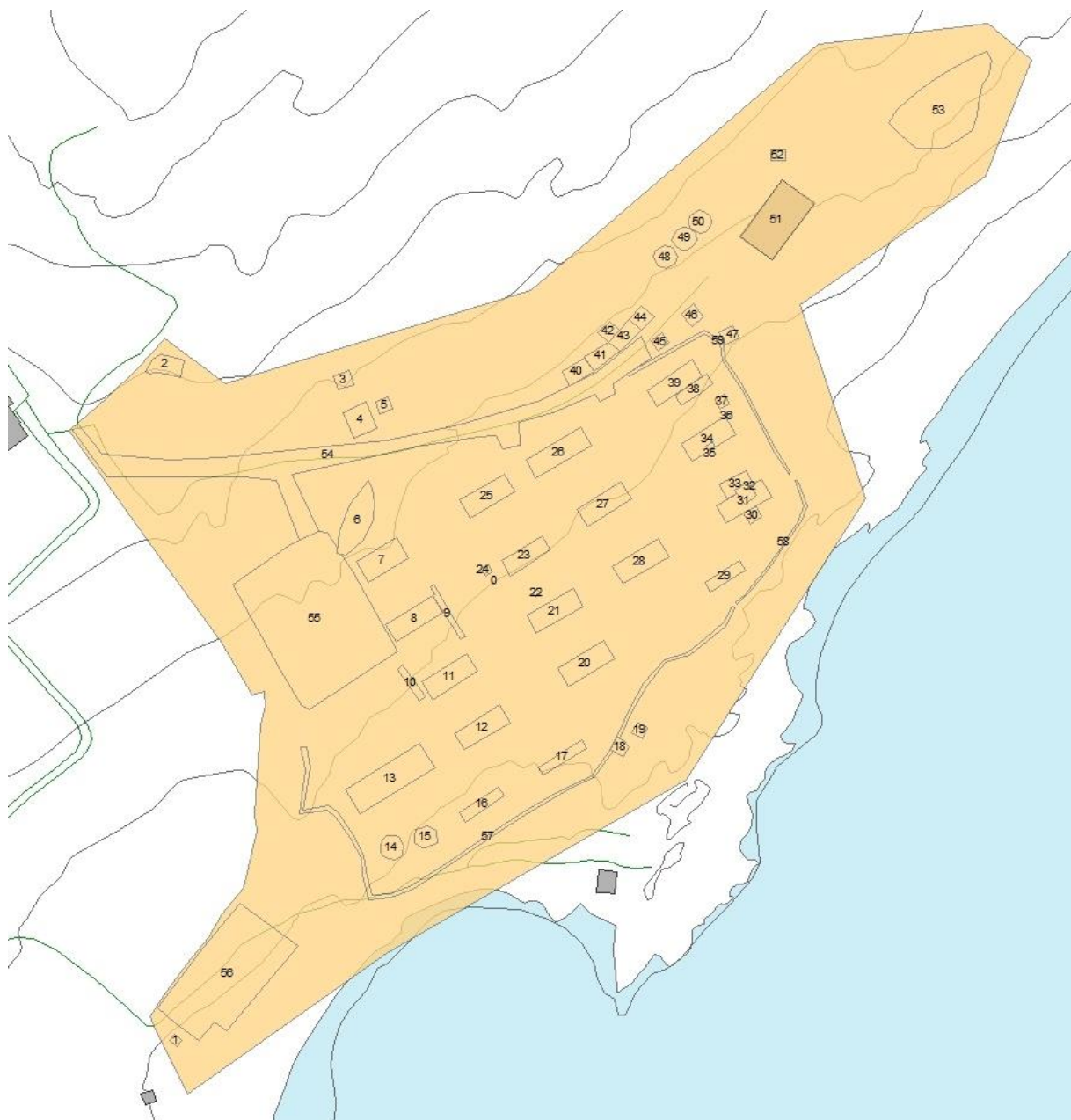
Registrering av kulturminner i felt

Det er utført arkeologiske registreringer av krigsfangeleiren for kartlegging av levningene av krigsfangeleiren. Fangeleiren ble oppmålt i felt i perioden 7. – 10. mai 2012. Feltarbeidet ble utført av Lars Erik Narmo (Narmo Arkeologitjenester) og Gunhild Hovind (Hovind kulturminneforvaltning). De ulike elementenes funksjon er tolket etter foto og strukturer i terreng. Kulturminnene fikk egne ID-nummer i felt, og nye ID-nummer i askeladden.

Figur 3. Utsnitt flyfoto1943, krigsfangeleir. Fotoarkiv: TD.F-06133

Kartet under viser alle enkeltminnene som er registrert med Askeladden ID (Kulturminnedatabasen). Der det henvises til et nummer i teksten er det det samme som er avmerket på kartet.

Figur 4. Registrerte kulturminner tilknyttet krigsfangeleiren. Kart utviklet av Riksantikvaren i samarbeid med Troms og Finnmark fylkeskommune

Monument- minnesmerke Askeladden ID 174603-1

Minnesmerket ble reist i 1945 over døde krigsfanger. Det var fangene selv og den sovjetiske ambassaden som tok initiativ til at støtta ble reist. Avdukingen av støtta skjedde 22. juni 1945. Oppsettingen av minnestøtten og flyttingen av levninger etter krigsfanger til felles krigsgravsted på Tjøtta på Helgelandskysten er en videreføring av historien om fangene i leiren – fra fredsvåren 1945.

Figur 5. Over: Bilde tatt 22. juni 1945. Gunnar E. Kristiansen. I Årbok for Harstad
Til høyre: "Monument-minnesmerke».

Avfallsdynger. Askeladden ID 174603-2 og -53

Nr. 2 ligger litt unna selve leirområdet, men inneholder avfall fra ryddingen etter tyskernes aktivitet. Avfallet er kastet utover veiskråningen fra veien som leder opp mot batteriområdet. Dette avfallet har mer «krigersk» karakter (gassmaskebeholder, deler av kjøretøyer etc.). Under en stein et stykke ovenfor denne avfallsdynga ble magasinet til et «Sturmgewher» funnet, utgangspunktet for forvarets senere AG-3. Innholdet i denne og en annen avfallsdyngne har stort musealt formidlingspotensiale.

Nr. 53 er en langstrakt dyngne av avfall deponert fra terrassekant utover skråningen. På overflaten er dyngnen markert av mye sammenkveilet piggråd som trolig er deponert etter rydding av fangeleiren. Det ligger også finere porselen og flasker her, men det har annen kontekst. Tolkes som avfallsdyngne 1940-1946.

Figur 6. Avfallsdynger. Bilde til høyre; Nr. 2 og til venstre nr. 53.

Brønner. Askeladden ID 174603 -3, -36, -37 og -52

Det er registrert fire brønner i tilknytning til krigsfangeleiren. To ligger utenfor fangeleiren og er tolket å ha tilknytning til administrasjonen. De to andre ligger innenfor fangeleiren. Den ene, nr 36, beskrives mer som en kum.

På nr. 3 ligger en betongplate på en steinfylling, opptil 0,35 m høy. Sentralt i bakkant av betongplaten er et betonglokk 2,25 x 1,40 m og 0,22 m tykk. Nr. 36 er en åpen betongkum, ca. 2 meter fra nr. 37. Den har indre mål på 1,0 x 0,8 m. nr. 37 er en betongmur med betongplate 0,66 m høy. Ved sørøsthjørnet er det et lokk av tre på 0,90 x 1,10 m. nr. 52 er en betongmur med betongdekke opptil 0,4 m høy. Ved sørvesthjørnet er det en luke av finer på 0,85 x 0,74 m.

Figur 7 Bilde over til venstre: Nr.3, over til høyre: Nr. 36. nederst til venstre: Nr. 37 og nederst til høyre: Nr. 52.

Brakkefundament av verksted/lager elektrisk installasjon. Askeladden ID 17603-4

Ringmur av stein opptil 0,2 m høy og 0,45 cm bred. Uten innvendig jordfylling og bygningen må ha hatt tregulv. SV hjørnet av tufta er fjernet av senere massetak. Pipefundament av betong er påvist. Ledninger/el-installasjoner er synlig. Bygningen har saltak. Det er ikke synlig skorstein på bildet, men et pipefundament av betong ble påvist i felt.

Figur 8. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Brakkefundament.

Brakkefundament. Askeladden ID 174603-5

Brakkefundament, ikke gjenfunnet i terrenget, Bygningen er interpolert fra skråfoto 1945. Bygningen har hatt pulttak som sees på bildet.

Figur 9. Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Brakkefundament

Bergskjær/jordvoll. Askeladden ID 174603-6

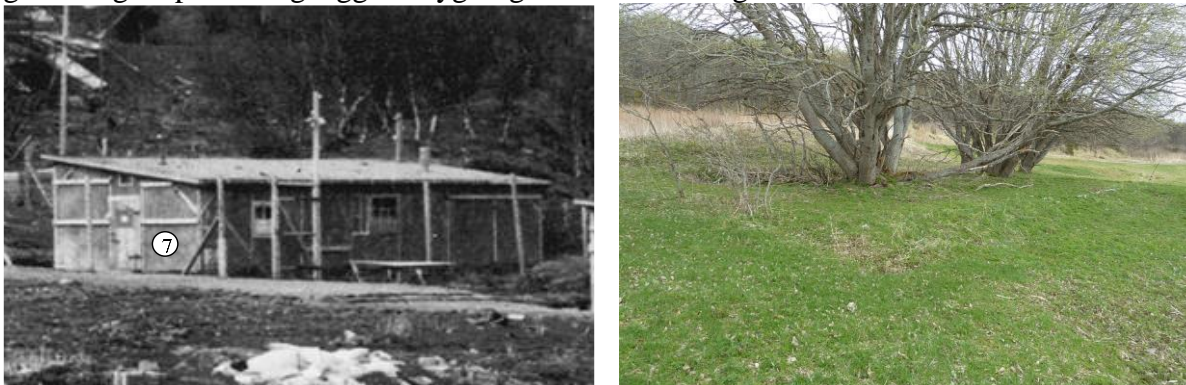
Jordvoll deponert på et bergskjær.

Figur 10. Bilde til høyre: Området nr. 6 ligger i. Foto: Bård Andreassen © Riksantikvaren. Bilde til venstre: beskæring/jordvoll.

Brakkefundament av lager/verksted. Ask Askeladden ID 17603-7

Syllmur av stein opptil 0,20 m høy med innvendig stein-/jordgulv. Diffus markert tuft, mest tydelig langs sørøstre langvegg og hjørne. Nordvestre langvegg er markert av stein i overflaten. Uklart om det er stein inntil veglinjen eller del av syllmur. Bygningen har hatt pulttak, dør i gavlen og en port i langveggen. Bygningen tolkes som lager/verksted.

Figur 11. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Brakkefundament.

Brakkefundament av fangebrakke. Askeladden ID 174603-8

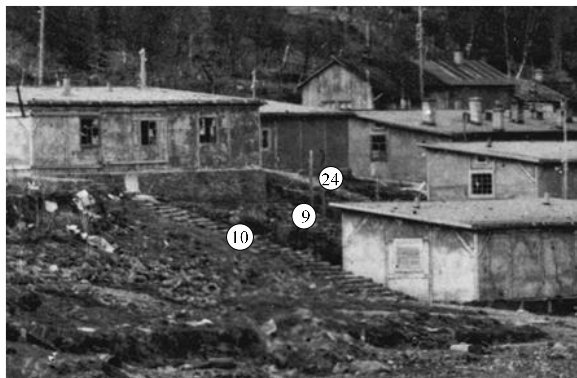
Fangebrakken ligger på en bergnabb med stor høydeforskjell på fundamentet. Fundamentet er en ringmur av stein fuget med sement. Bygningen har hatt pulttak og vært opptil 1,94 m høy. Toppen av ringmuren ligger over innvendig steinfylling og bygningen har trolig hatt innvendig tregulv. Fangebrakka skiller seg ut ved at det er 3 vinduer på langsiden. Stolpefundament av betong i murkronen viser at dimensjonen på reisverket er 10,5 x 10,5 cm. Fangebrakka kan ha vært beregnet for fanger med privilegier. Den er bygget engang mellom januar og sommeren 1943. Den ligger utenfor leirgjerdet slik leiren er markert i mai 1945. Brakka kan ha gått ut av bruk som følge av reduksjon av leiren engang i perioden mars – oktober 1944.

Figur 12. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Fangebrakke. Bilde til høyre: Brakkefundament, med Trondenes kirke i bakgrunnen.

Trapp, steintrapp. Askeladden ID 174603-9, -10 og -24

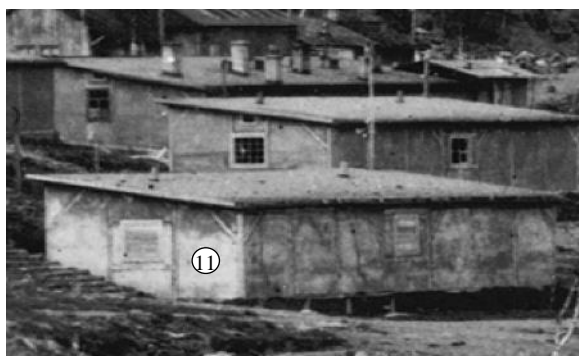
Steintrapp, nr. 9, har en bredde på øverste trinn ned mot repos på 1,40 m. Nedre del er 2,0 m bred. Steintrapp, nr. 10, er overvokst og det er vanskelig å se trinnene. Steintrapp, nr. 24, er 2,0 m bred. Overvokst.

Figur 13. Bilde øverst til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde øverst til høyre: Nr. 9, bilde nederst til venstre nr. 10 og bilde nederst til høyre: nr. 24.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-11

Ringmur av stein. Ringmur av stein opptil 0,20 m høy uten innvendig betongplate. Overgrodd/vanskelig å avgrense. Brakka har ikke hatt lufteluke. Brakka har hatt pulttak. Det ser ut som brakka har gått ut av bruk ved reduksjonen av leiren i 1944.

Figur 14. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter fangebrakke.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-12

Ringmur av stein, fuget med betong opptil 0,55 m høy og 0,66 cm bred. Det er forsenkning innvendig og ringmuren er ikke fylkt med stein. Brakka har derfor trolig hatt innvendig tregulv. Den har ikke hatt lufteluke. Brakka har hatt pulttak.

Figur 15. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter fangebrakke.

Brakkefundament. Askeladden ID 174603-13

Det er mulig at dette var ei sykebrakke der finneteltene like ved er benyttet som likhus, jf. plasseringen nederst i terrenget og nærmest gravplassen. Brakka har hatt ringmur av stein fuget med betong opptil 0,40 m høy og 0,50 cm bred og tregulv. Ringmuren er fjernet med unntak av SV gavlvegg med hjørne av langveggene. Ei røys 10 m sørøst for tufta er trolig redeponert grunnmur. Brakka er vesentlig større enn de øvrige. Brakka er revet på skråbilde fra 1945.

Figur 16. Til venstre: Utsnitt flyfoto 1943, krigsfangeleir. Fotoarkiv: TD.F-06133. Til høyre: Tuft etter fangebrakke.

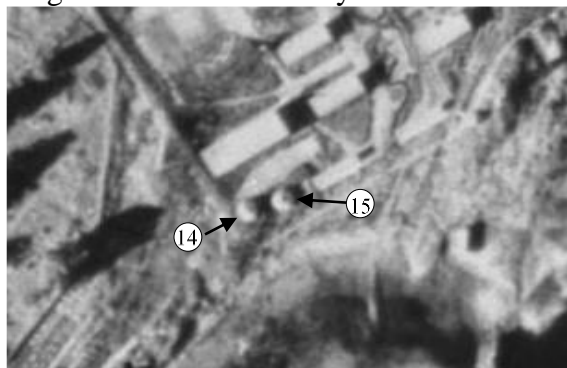
Fundament finnetelt. Askeladden ID 174603-14 og -15

Det er to finnetelt* inne i leiren. Dette gjelder nr. 14 og 15. Plasseringen fremgår klart på flybildet sommeren 1943, men av skråbildet fra 1945 er teltene fjernet. Levningene er diffust markert og mangler synlig fundamentering ved bruk av stein eller betong. Imidlertid er tuftene etter finneteltene påvirket av stedvis arrondering ved ombygging av leiren, men levningene er fortsatt synlig. Markeringen av tuftene indikerer at finneteltene trolig hadde jordgulv, men bruk av trelemmer etc. kan ikke utelukkes.

Nr. 14 er markert som en sirkulær forsenkning, mest tydelig i sørvest opptil 0,6 m dyp. Sannsynlig indre tverrmål er 6,0 meter. Sirkulær forsenkning, tydelig markert i sørvestre halvdel. 6 m i diameter, opptil 0,60 m dyp i forhold til terrenget omkring. Nordøstre halvdel i flukt med terrenget/utydelig markert. Ligger 3.3 m fra brent stolpe som markerer leirgjerdet. Nr. 15 er markert som en knapt synlig sirkulær flate med diameter ca. 6,0 meter. Deponerte masser fra brakke nr. 13 ligger delvis over tufta i nordvest.

*Finnetelt og brakker med halvmåneformede tak var vanlig i fangeleirer i Nord-Norge. Martinius Hauglid opplyser at Finnetelt er bevart i Rogaland (så vidt vites er ingen av disse bygningene bevart i Nord-Norge). Finneteltene har fått sitt navn med bakgrunn i at de er laget i Finland.

På planen som viser leiren fremgår det at de to finneteltene ligger inntil hverandre. Ved registreringen fremgår det imidlertid at nr. 14 ligger på et høyere nivå i skråningen mot sjøen enn nr. 15. Høydeforskjellen mellom de to finneteltene er anslagsvis ca. 1 meter. Funksjonen til de to finneteltene er ukjent. Hvis tolkningen av brakke nr. 13 som sykestue (før ombyggingen av leiren i perioden mars – oktober 1944) er korrekt, har de to finneteltene trolig tilknytning til denne funksjonen. I så fall kan det være som «Likhus» eller isolasjon av fanger med smittsomme sykdommer.

Figur 17. Bilde over til venstre: Markering av finneteltene nr. 14 og 15; Utsnitt flyfoto 1943, krigsfangeleir. Fotoarkiv: TD.F-06133. Bilde over til høyre tuft etter Finnetelt mot sørvest og bilde til venstre tuft etter Finnetelt mot nordøst.

Betongsåler til latriner. Askeladden ID 174603-16, -17 og -29

Det er tre latriner i leiren. De ligger på «linje» inntil leirgjerdet nærmest sjøen, lengst ned i det skrånende lendet. Latrinene er knyttet til grøftesystemet i leiren. De er markert som en betongsåle uten annen synlig fundamentering. Betongsålene er overgrodd og knapt synlig på overflaten. På nr. 17 er det en tydelig renne i betongplaten. Latrinene har hatt pulttak. nr. 16 og 17 er like store, mens nr. 29 er mindre. På skråbilder fra mai 1945 fremgår det at hele latrinen nr. 16 og halve nr. 17 er revet, mens nr. 29 står. Det er tolket at dette har sammenheng med reduksjonen og ombyggingen av fangeleiren mellom mars og oktober 1944.

Figur 18. Bildene øverst: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bildene i midten nr. 16 og 17. Nederst til venstre nr. 29.

Tuft (mulig vaktbu). Askeladden ID 174603-18

Sannsynligvis ei vaktbu bygget av stein og torv. Tufta består av steinmur, er tilnærmet rektangulær med høyde opptil 1,1 m. Inngang fra sørøst. Det er torv på toppen av muren. Muren er bygget av runde stein av varierende størrelse og torv synes brukt som byggemateriale i murkrona. Sørvesthjørnet har rast ut over stien omkring leiren.

Figur 19. Tuft. Delvis utrast over leirstien.

Fundament etter vakttårn. Askeladden ID 174603-19

Fundamentet består av fire betongfundamenter, hver på 0,80 x 0,80 m. men en høyde henholdsvis på 0,2, 0,5, 0,7 og 0,8 m. I sentrum av hver betongkloss er det faststøpt en gjenget jernbolt med diameter på 1,8 cm. Tårnet ble trolig oppført i forbindelse med første byggetrinn.

Figur 20. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Fundament etter vakttårn.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-20

Brakkefundamentet består av ringmur av betong opptil 0,5 m høy med innvendig betongsåle. Betongsålen er stedvis oppsmuldret. Tufta ligger i sumpet område. Brakka har ikke hatt lufteluke som de øvrige brakkene. Den har hatt pulttak.

Figur 21. Bildet til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter brakka.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-21

Ingen synlige spor i terrenget etter fangebrakken. Bygningen er imidlertid klart markert på flybilde fra 1943. Arealet er en sump og bygningen har trolig stått på trepåler. Brakka har hatt pulttak.

Figur 22. Bildet til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter brakka.

Fylling/inngangsparti. Askeladden ID 174603-22

Utstikkende fylling fra terrassekant bygget av stein og jord. Fyllingen ligger 0,8 m over nivået for sumpen der brakke 21 ligger. Fyllingen kan ha markert et inngangsparti.

Figur 23. Fylling/inngangsparti.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-23

Ringmur av betong opptil 0,30 m høy med innvendig betongsåle. Overgrodd/noe vanskelig å avgrense. Brakka har hatt pulttak.

Figur 24. Bildet til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter brakka.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-25

Brakkefundament med ringmur av betong opptil 0,40 m høy med innvendig betongsåle. Betongen i ringmuren er svært oppsmuldrert utvendig.

Figur 25. Bildet til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter brakka.

Brakkefundament etter kjøkken. Askeladden ID 174603-26

Sannsynligvis kjøkkenbrakke. Ringmur av betong opptil 0,40 m høy med innvendig betongsåle. Brakka er vesentlig lengre enn andre brakker og bygningen har flere piper. Brakka har hatt pulttak. Langs lengdeaksen av bygningen er det påvist fire betongpiper. Brakka lå nær hovedinngangen til leiren. Tett ved kjøkkenbrakka er det funnet en porselensisolator synlig i overflaten som indikerer strømtilførsel til brakka.

Figur 26. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter brakka.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-27

Ringmur av betong opptil 0,40 m høy med innvendig betongsåle. Langs langveggen mot sørøst viser spor i betongen at treveggen har vært 20 cm tykk. Brakka har hatt pulttak.

Figur 27. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter brakka.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-28

Ringmur av betong opptil 0,35 m høy med innvendig betongsåle. Brakka har hatt pulttak.

Figur 28. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter brakka.

Fundament etter tilbygg. Askeladden ID 174603-30

Tufta er diffust avgrenset foruten to betongklosser hver med størrelse 0,5 x 0,5 m og 0,34 m høye. Det er sannsynligvis snakk om et tilbygg til brakke nr. 31. Tilbygget har hatt saltak og på taket står det et tårn med valmet tak.

Figur 29. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter tilbygg.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-31

Ringmur av betong opptil 0,40 m høy med innvendig betongsåle. 3,2 m fra sørvestgavlen er et pipefundament av betong. Brakka har hatt pulttak, lufteluker/skorsteiner, port i gavlvegg. Brakka har tilbygg, se nr. 30 og 33 og tegelsteinsrøys, nr. 32 i tilknytning. Det tolkes som at den opprinnelig var en fangebrakke, men som senere ble ombygget til spesialfunksjon med stor teglovn. Ombygginga har trolig skjedd i perioden mars – oktober 1944 som en følge av reduksjon av antall fanger og reduksjon av størrelsen på leiren/endret avgrensing på piggrådgerdet.

Figur 30. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter fangebrakke.

Røys av tegl. Askeladden ID 174603-32

Tilnærmet kvadratisk røys av tegl med rester av betongfuging opptil 1,0 m høy. Ved to av hjørnene i teglsteinsrøysa som grenser til bygning nr. 31 står to vertikale L-bjelker i jern. Tolket som mulig bakerovn, men usikkert.

Figur 31. Røys av tegl.

Tuft etter tilbygg. Askeladden ID 174603-33

Tilbyggene var knapt synlig i terrenget og dette tilbygget ble påvist med jordbor. Bygningen har trolig sammenheng med teglsteinsrøysa nr. 30. Tilbygget har hatt pulttak.

Figur 32. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter tilbygg.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-34

Ringmur av betong opptil 0,66 m høy med innvendig betongsåle. Brakka var opprinnelig fangebrakke, men ble ombygget til spesialfunksjon. Ombygginga har trolig skjedd i perioden mars – oktober 1944 som en følge av reduksjon av fangetallet og reduksjon av størrelsen på leiren/endret avgrensing på piggtrådgjerdet. Ved ombygging har brakka fått pipefundament av teglstein. Det tolkes at brakka er ombygget til verksted.

Figur 33. Bilde til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter tilbygg.

Brakkefundament etter fangebrakke. Askeladden ID 174603-35

Sammenrast pipefundament av teglstein og rester av betongpipe, 0,5 m høy. Pipa ble anlagt i forbindelse med ombygging av fangebrakka.

Figur 34. Sammenrast pipefundament.

Fundament tilbygg til brakke. Askeladden ID 174603-38

Steinmur fuget med betong markert som to rom med høydeforskjell 0,7 m. Nordøstlig rom er en betongsåle 3,7 x 3,0 m med en åpen betongkum på 0,7 x 0,7 m og 0,8 m dyp. Tolkes som vaskerom.

Figur 35. Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter tilbygg.

Brakkefundament. Askeladden ID 174603-39

Ringmur av betong/steinmur fuget med betong. Opptil 0,25 m høy. Innvendig betongsåle. Pipefundamentet i betong 2 m fra SV gavlvegg. Tolkes som opprinnelig fangebrakke som er ombygget til spesialfunksjon, mulig vaskeri.

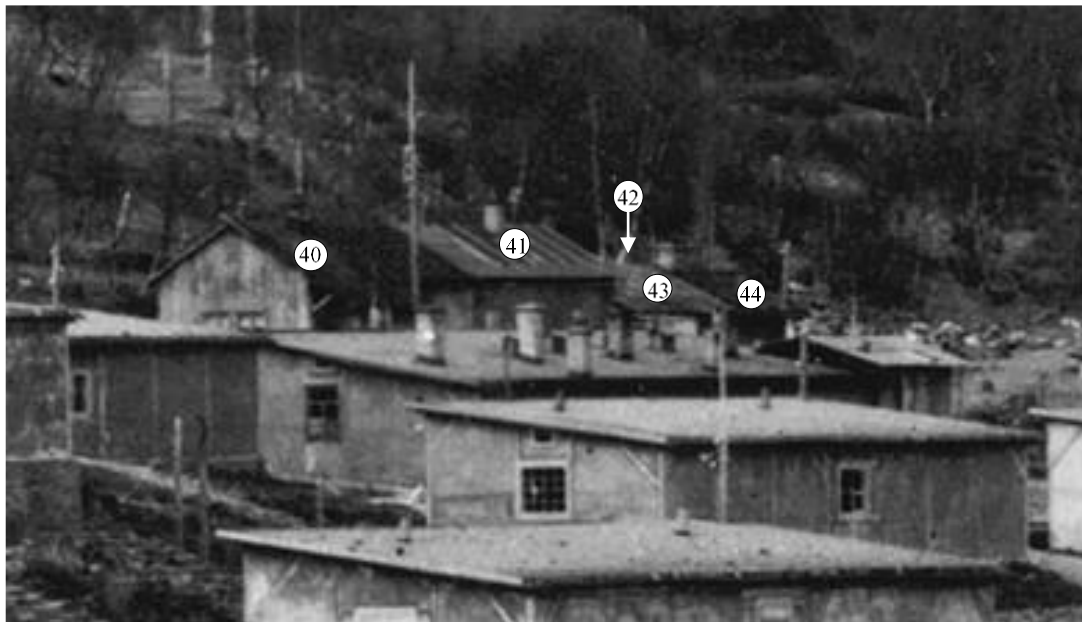

Figur 36. Bildet til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Tuft etter brakka.

Brakkefundamenter, leiradministrasjon. Askeladden ID 174603 -40, -41, -42, -43 og -44

Bygningene framtrer på skråbildet som to etasjes bygninger med saltak. Bygningene har ulik fundamentering og uregelmessigheter i symmetrien som indikerer at bygningene er påbygget over tid. Etter vurdering og sammenligning av den helhetlige utformingen av første byggetrinn inne i fangeleiren antas det at ask-ID -43 og -44 er de første bygningene i administrasjonskomplekset.

Nr. 40 har ringmur av betong opptil 0,60 m høy, 0,2 – 0,3 m bred. Ingen fylling innenfor ringmuren og bygningen må ha hatt tregulv. Nr. 41 har ringmur av stein fuget med betong opptil 0,50 m høy, 0,46 cm bred. Langveggen mot veien i sørøst er delvis ødelagt. Muren er noe asymmetrisk. En 1,6 m bred betongtrapp med to trinn i sørøstlig hjørne. Ringmuren er ikke fylt med stein og må ha hatt tregulv. Nr. 42 har ringmur av betong opptil 0,2 m høy med innvendig betongplate. Ligger ca. 0,3 m høyere enn nr. 43 og markerer trolig et tilbygg til denne bygningen. Nr. 43 har ringmur av betong. Opptil 0,2 m høy med innvendig betongplate. Det går en 1,22 m bred trapp med ett trinn mitt på langveggen mot veien. Nr. 44 har en ringmur av betong og er opptil 0,2 m høy med innvendig betongplate. Betongplaten ligger 12 cm høyere enn på nr. 43.

Figur 37. Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945.

Figur 38. Øverst til høyre nr. 40, øverst til venstre nr. 41, i midten til venstre nr. 41, 42 og 43, i midten til høyre nr. 43 og nederst til venstre nr. 44.

Fundament etter bygninger. Askeladden ID 174603-45 og -46

Bygningene har uviss funksjon. Nr. 45 er diffus tuft avgrenset av to parallelle vollr opp til 0,2 – 0,3 m høye. Bakkanten av tufta ligger på skjæringskanten. Nr. 46 er en diffus tuft markert av voll, opptil 0,3 m høy. Ligger inntil skjæringskant.

Figur 39. Foto: Bilde til venstre: Nr. 45, bilde til høyre nr. 46

Fundament etter vakttårn. Askeladden ID 174603-47

Kulturminnet består av fire betongfundamenter, hver på 0,70 x 0,70 m. med en høyde på opp til 0,71 m. Jernbolt med gjenger er faststøpt sentralt i hvert fundament. Plasseringen av vakttårnet er ideell i forhold til oversikt innenfor piggrådgerdet.

Figur 40. Bildet til venstre: Utsnitt av skråbildet TD.F-12354 fra mai 1945. Bilde til høyre: Fundament etter vakttårn.

Fundament etter finnetelt. Askeladden ID 174603-48, -49 og -50

Det ligger tre finneteltene i rekke, vegg i vegg på en oppbygget plattform av jord og stein, helt inntil en bratt bergskjæring i bakkant. Finneteltene har sannsynligvis ikke vært oppvarmet. Usikker funksjon.

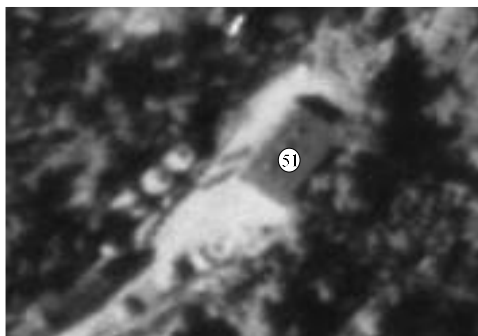
Nr. 48 er en regelmessig sirkulær tuft markert av 0,15-0,2 m høy og 0,3 m bred voll av stein. 6,3 m ytre mål og 5,2 m indre mål. Nr. 49 er regelmessig sirkulær tuft markert av 0,2 – 0,3 m høy og 0,5 m bred voll av stein. Ytre mål er 6,5 m og indre mål er 5,2m. Nr. 50 er regelmessig sirkulær tuft markert av 0,2 – 0,3 m høy og 0,6 m bred voll av stein. Ytre mål er 6,2 m og indre mål er 5,1 m.

Figur 41. Øverst til venstre Markering av finneteltene nr. 48, 49 og-50. Utsnitt flyfoto1943, krigsfangeleir. Fotoarkiv: TD.F-06133. Øverst til høyre: Nr. 48, nederst til venstre: Nr. 49 og nederst til høyre: Nr. 50.

Ruin etter «Russekirka». Askeladden ID 174603-51

Bygningen er oppført før sommeren 1943. Veggene er bygget av stein og fuget med betong. Bygningen er 20 x 12 meter utvendige mål og veggene er 0,50 m tykke. Gulvnivået er dels gravd ned i undergrunnen i bakkant mot nordvest og dels er det fylt opp jord langs ytterveggen mot sjøen. Bygningen har hatt tak av treverk. Taket er 2,20 m over gulvnivå innvendig. Døra er plassert på sørvestre gavlveggen ved det søndre hjørnet. Døråpninga er 2,1 m høy og 1,0 m bred. Det har vært en innvendig og en utvendig dør. Eneste lysåpninger er på nordvestveggen, men det finnes lufteluker på i sørvestre gavlveggen mot bakkenivå. Bygningen tolkes å ha hørt til fangeleiren og som et lager og mulig kjølelager med bakgrunn av at gulvnivået er under bakkenivå.

Figur 10. til venstre: Markering av «Russekirka» Utsnitt flyfoto1943, krigsfangeleir. Fotoarkiv: TD.F-06133. Øverst til høyre og over; Ruin etter «Russekirka».

Leirstier. Askeladden ID 174603-54, -57, -58 og -59.

3 av leirstiene nr. 57, -58 og -59 er oppmålt i en lengde av 310 m. Stiene kan ses som en forhøyning i forhold til terrenget omkring. Stiene er målt til 1,1 m bred ved leirsti nr. 59 og de øvrige ser ut til å ha samme bredde. Leirestiene er enkelt oppbygd, trolig med jord og stein. To steder er det en spesiell utforming. Det ene stedet er ved vaktårnet nr. 47 og til endepunktet av leirstien mot leiradministrasjonen. Det andre stedet med spesiell estetikk er i svingen/hjørnet på nr. 58. Her er leirstien anlagt på en pent utformet skrånende tørrsteinsmur. Nr. 54 er ikke dokumentert og er ikke en del av leirens internveger. Denne benyttes som en del av kulturstien som går i området.

Figur 11. Deler av leirsti. Øverst til venstre; Nr 54, øverst til høyre; Nr 57, nederst til venstre; Nr 58 og nederst til høyre; Nr 59.

Apellplass. Askeladden ID 174603-55

I sørvest av krigsfangeleiren ligger en stor åpen plass. Hovedadkomsten er en vei parallelt med leirens lengderetning. Fra denne veien er det tre innganger til leirområdet. De tre inngangene leder til to brede tverrveier og den åpne plassen. Kulturminnet er tolket som en apellplass.

Figur 12. Bilde til venstre: Utsnitt flyfoto 1943, krigsfangeleir. Fotoarkiv: TD.F-06133. Bilde til høyre: Apellplass. Dronebilde. Foto: Bård Andreassen© Riksantikvaren

Gravplass 1945. Askeladden ID 174603-56

Gravplassen var en integrert del av krigsfangeleiren. Det er tre gjerdefundamenter som var en opprinnelig del av det helhetlige minnemonumentet. Fundamentene var en del av gjerdet omkring gravplassen.

Gravene på gravplassen er godt synlig på flyfotoet tatt sommeren 1943. Likene ble flyttet til Tjøtta i forbindelse med flyttingen av levninger etter krigsfanger til felles krigsgravsted på Tjøtta på Helgelandskysten. Arealet er i dag en plen uten annen markering enn minnestøtten, satt opp av fangene etter fredsslutningen.

Det stående gjerdet markerer en mindre avgrensning av gravplassen enn de tre gjerdefundamentene. De tre påviste fundamentene er steinfundamenter med betong 0,6 x 0,54

Figur 13. Utsnitt flyfoto 1943, krigsfangeleir. Fotoarkiv: TD.F-06133.